

Leuven, 6 november 2014

Excellentie, geachte decaan, geachte erector, geachte deken,
geachte schepenen, collega's, dames en heren, beste vrienden

Preghiera – poveri - pace . Met deze drie P's vatte paus Franciscus,
die de bewonderenswaardige capaciteit heeft complexe zaken
bondig en bevattelijk te verwoorden, het charisma van Sant'Egidio
samen. De drie P's, het werkt in vele talen, in het Engels, het Frans,
maar niet in het Nederlands: Gebed, armen, vrede.

Ik zal in de tien/vijftien minuten die me zijn toegemeten, aan de hand
van deze drie termen enkele aspecten van de spiritualiteit van
Sant'Egidio beschrijven – natuurlijk in alle objectiviteit – die me
relevant lijken ook voor kerk en samenleving in onze
Vlaamse/Belgische/Noord-West-Europese context.

Van bij haar ontstaan, vijftig jaar geleden, tot op vandaag, verzamelt
Sant'Egidio zich rond het evangelie in het gebed. [Ze doet dat niet
alleen in Rome [de basiliek van Santa Maria in Trastevere is een
plaats geworden waar vele pelgrims en toeristen iedere avond
naartoe komen - maar overal waar er gemeenschappen van
Sant'Egidio bestaan, groot of klein.] Dat is naar mijn aanvoelen een
van de kenmerken die Sant'Egidio misschien atypisch maken in de
geseclariseerde wereld van vandaag, maar tegelijk fris en relevant.
Vele bloemen van 1968 zijn inmiddels verwelkt, sommige vruchten
smaken vandaag bitter, en wat in die jaren 'eigentijds' heette, is
vandaag vaak hopeloos gedateerd. Maar Sant'Egidio schaamt zich
niet om haar geboortjaar '68, een kantelmoment in de Westerse
cultuur. Alleen denk ik dat het gaat om een originele synthese tussen
twee dimensies, die Andrea Riccardi en zijn eerste vrienden toen
bewerkstelligden: enerzijds de dromen van de studentencontestatie,
om de wereld te veranderen – socialer, beter, gelijkter, vrijer te
maken, te bevrijden van oude, beknellende banden - met zijn
utopische dimensie ("soyez réalistes, demandez l'impossible", stond

er op Parijse muren te lezen). De beginnende Sant'Egidio deelde deze droom van de '68ers dat jongeren de wereld kunnen veranderen, en koestert die overigens vandaag nog.

Alleen koppelde Sant'Egidio dat aan de geest van het Concilie [die toen in de kerk concreet handen en voeten moest krijgen.] De constitutie *Dei Verbum* nodigde niet alleen de clerici, maar alle gelovigen uit de Bijbel concreet ter hand te nemen en te lezen.

[Eveneens spoort de Heilige Synode alle Christenen en vooral de religieuzen met aandrang en met nadruk aan, zich door het veelvuldig lezen van de goddelijke Schriften (...). "Want de Schrift niet kennen, betekent Christus niet kennen". Zij moeten zich dus graag wenden tot de heilige tekst zelf, hetzij door de heilige Liturgie, die zo rijk is aan woorden van God, hetzij door godvruchtige lezing, (...) worden verbreid. Zij moeten echter bedenken dat de lezing van de heilige Schrift gepaard moet gaan met gebed, wil er een dialoog ontstaan tussen God en de mens, want "bidden is: met Hem spreken; Gods woorden lezen is: naar Hem luisteren".]

En dat deed Sant'Egidio, waar de liefde voor Gods woord centraal staat. Tegelijk stond men ook open voor de spirituele dimensie, voor het goddelijke mysterie zoals dat in de liturgie wordt gevierd. De figuur van patriarch Athenagoras, de toenmalige oecumenische patriarch van Constantinopel, heeft daar veel toe bijgedragen: vooral dan de ontsluiting van de hele oosterse manier van kijken met het interviewboek dat de Franse orthodoxe intellectueel Olivier Clément schreef en publiceerde. Nog onlangs heeft Riccardi een persoonlijke reflectie neergeschreven over het blijvende belang van dat gesprek tussen Clément en Athenagoras en de inzichten die daar in worden verwoord, (in zijn boek: *Il professore e il patriarca*).

Op een moment dat in de katholieke wereld de sociale strijd zich begon los te maken van de kerkelijke structuren, en vaak daarmee ook iedere spirituele dimensie aan ideologische overwegingen onderwierp, en op een moment dat van de weeromstuit andere groepen zich juist meer exclusief tot het spirituele gingen richten – bijvoorbeeld in de charismatische vernieuwing -, hield Sant'Egidio de twee bij elkaar: het gebed en de actie, de inzet om de wereld te verbeteren en het Woord van het Evangelie, strijdbaar engagement en tegelijk de openheid voor het spirituele en het goddelijke mysterie.

Voor mij is het juist die combinatie, die in het licht van de kerkgeschiedenis allesbehalve nieuw was, maar die Sant'Egidio in dat bijzondere tijdsgewricht van 1968 op een originele manier gestalte gaf en die haar zo behoedde voor een ideologische benadering die toen zo in de mode was. [Toen ikzelf midden jaren 1980 Sant'Egidio leerde kennen, was dat een van de dingen die mij troffen: het was een tijd waarin in kerk en maatschappij alles werd gezien in termen van progressief en conservatief, waarbij progressief voor 'goed' stond en conservatief voor 'slecht' (dat wil vandaag wel eens omgekeerd zijn, maar dat is een ander verhaal), en in de kerkelijke discussies viel Rome dan wel eens vaak samen met conservatief en slecht, waar wij in Vlaanderen natuurlijk aan de andere kant stonden.] De ontmoeting met Sant'Egidio in Rome was voor mij een eye-opener, ook op dat vlak, dat de zaken wel eens ingewikkelder waren dan deze ideologische simplificaties leken te suggereren, [en dat de werkelijkheid, ook die in de kerk, zich zomaar niet liet vatten in conservatief of progressief]. Na vijftig jaar beweegt Sant'Egidio zich nog altijd, en op heel natuurlijk manier, aan beide zijden van wat velen als een breuklijn aanvoelen: het religieuze-spirituele-christelijke verhaal aan de ene kant, het wereldlijke maatschappelijke politieke aan de andere. [Igor Man, een scherpzinnige Italiaanse journalist, die voor Sant'Egidio de titel 'de Verenigde Naties van Trastevere'

bedacht, schreef ooit waarom Sant'Egidio volgens hem nooit de nobelprijs voor de Vrede zou krijgen: "omdat ze veel te religieus zijn voor de seculieren, en veel te seculier voor de religieuzen," zo schreef hij]

De tweede P. Die van de armen (poveri, poor, pauvres). Ook in haar engagement voor en met de armen volgt Sant'Egidio een origineel parcours. Natuurlijk was de beginnende gemeenschap lang niet de enigen die in die jaren de 'periferie' opzocht, - de armen waren toen nog in de mode - om de onrechtvaardigheid en de ongelijkheid te bestrijden. Maar er zijn wel enkele aspecten op te noemen die de relatie met de armen origineel maken. Bijvoorbeeld door weliswaar te focussen op bepaalde groepen van uitgeslotenen, zoals kinderen die opgroeien in armoede, of ouderen die gemarginaliseerd worden, maar tegelijkertijd een fundamentele openheid te houden voor andere categoriën van armen, zoals daklozen, vluchtelingen en migranten, gevangenen, aidszieken, terdoodveroordeelden enz. Open staan voor nieuwe ontmoetingen en nieuwe werelden, de 'tekenen des tijds' waarnemen was en is altijd een wegwijzer op het pad van Sant'Egidio. Ten tweede door huiverig te blijven voor doorgedreven professionalisering van de initiatieven die en worden gerealiseerd, door te blijven focussen op vrijwillige en belangeloze inzet, waarbij die vrijwilligers weliswaar ook op een kwalitatieve manier te werk gaan en ook hun vorming belangrijk is. Ten derde door geen grens in te bouwen tussen de armen in onze steden en die veraf. De geglobaliseerde wereld kreeg vorm in de beginjaren: de hongersnood in India, het lijden in Biafra, enz. Paulus VI en Athenagoras drongen in die context van een steeds meer een wordende wereld aan op een soort spiritualiteit van planetaire solidariteit. Het is voor Sant'Egidio ook in deze 21ste eeuw een richtsnoer, waar het lijden van wie veraf is ons niet onberoerd laat.

Een originele werkwijze, ten vierde, door de armen niet 'ideologisch' te benaderen, waarbij de armen automatisch de 'goeden' zijn en de

‘rijken’ de slechten. De scheidslijn tussen slecht en goed loopt immers dwars door het hart van iedere mens, en iedereen heeft bekering nodig. Maar de rijke inderdaad het meest, want voor een ‘rijke is het moeilijker in het rijk der hemelen te komen dan voor een kameel door het oog van de naald te gaan’, en omdat we de arme inderdaad leerden zien als ‘sacrament van God’, namelijk is hij diegene in wie Jezus zich herkent wanneer hij zegt: “Ik had honger en gij hebt mij te eten gegeven, ik was vreemdeling en gij hebt mij opgenomen, ik was in de gevangenis en gij hebt mij bezocht” (Matt 25)

Sommigen zien gemakkelijk een tegenstelling tussen ‘caritas’ (of wat als ‘het caritatieve wordt afgedaan) en de inzet voor structurele verandering, [wat in een ideologische benadering overeenkomt met fout/goed], maar het komt me voor dat de werkwijze van Sant’Egidio deze al te goedkope dichotomie overstijgt: de persoonlijke dimensie van de ontmoeting met de andere, van het niet weigeren van een aalmoes, of indien mogelijk van het opbouwen van een langdurende vriendschapsband, die het leven van betrokkenen blijvend humaniseert, gaat samen met het ijveren voor rechtvaardiger structuren en humaniserende wetgeving. Concreet: het schrijven van brieven naar een terdoodveroordeelde is niet in tegenstelling met, maar ligt perfect in het verlengde van, het ijveren voor de wereldwijde afschaffing van de doodstraf; het verwelkomen, begeleiden en ondersteunen van een sans-papier is niet in tegenstelling, maar eerder een voorwaarde om geloofwaardig te kunnen ijveren voor een humaan migratiebeleid. En al dit, niet in een soort syndicale logica, maar wel in de spiritualiteit van samen één volk te vormen, “een volk van nederigen en armen” om het met de profeet Sefanja te zeggen (en de bisschopsleuze van wijlen Mgr Leon Lemmens, hulpbisschop van Vlaams Brabant, die ik hier vanavond graag herinner).

Derde: De 'P' van Paix, Pace, Peace, die van de Vrede dus. Het werk voor en met de armen is sterk verbonden met dat van de vrede: [Paulus VI zei dat ontwikkeling de nieuwe naam is van de vrede], en Riccardi stelt dat "oorlog de moeder is van alle armoede". Graag laat ik aan Angelo Romano, die uit Rome gekomen is, de taak te belichten hoe Sant'Egidio vrede bevordert, maar ik wil hier één belangrijk aspect belichten: dat van de dialoog onder de godsdiensten. Die intuïtie kreeg vorm in het Tweede Vaticaans Concilie met de verklaring *Nostra Aetate*, maar kreeg pas echt profetisch handen en voeten met de Wereldgebedsdag voor de Vrede van Assisi, op 27 oktober 1986. Een gedurfd initiatief van Johannes Paulus II, dat hem ook binnenkerkelijk veel kritiek opleverde. Ik denk dat het niet overdreven te stellen is dat Sant'Egidio er mee voor gezorgd heeft dat Assisi niet verloren is gegaan, of als een hapax, iets eenmaligs en onherhaalbaars, de geschiedenis is ingegaan, maar uitgegroeid is tot een eigen dynamiek, een eigen geest, die zowel lokaal als aan de top tot het dna van de kerk is gaan behoren. Ook de opvolgers van Johannes Paulus II, hoe verschillend ze ook zijn, zijn immers naar Assisi teruggekeerd: zowel Benedictus XVI als Franciscus.

Door jaarlijks een internationale topbijeenkomst van kerkleiders, vertegenwoordigers van de grote wereldreligies, beleidsmensen en intellectuelen te organiseren – ene ontmoeting die trouwens ook openstaat voor het grote publiek – zoals onlangs in Bologna, en in het inmiddels verre 1992 ook hier in Leuven, houdt Sant'Egidio niet alleen de geest van Assisi levend, maar bouwt ze ook aan een wereldwijd netwerk van mensen van zeer verschillende achtergrond, die evenwel gebonden zijn door een geest van vriendschap, verstandhouding en verantwoordelijkheidszin voor de opbouw van een humane samenleving. Het is een instrument van dat spirituele humanisme waaraan Sant'Egidio dag na dag wil bouwen. Het gaat niet alleen om mooie gebaren of begripvolle woorden, die veraf staan van de realiteit, een kritiek die oppervlakkige waarnemers al

eens willen uiten. Integendeel: deze woorden en gebaren scheppen ook een nieuwe realiteit, die vruchten van vrede, verzoening, en humaniteit voortbrengt.

Tot slot verwijs ik naar de vredesbijeenkomsst die in 2014 – bij het begin van de herdenkingen van WOI – in Antwerpen plaatsvond, en waar ik als organisator mijn bijdrage aan kon leveren, waar naar aanleiding van een rondetafel over migratie een weg werd bedacht om een antwoord te vinden op het humanitaire drama in de Middellandse Zee: de humanitaire corridor werd geboren – een weg om oorlogsvluchtelingen op een veilige en legale manier naar Europa te laten overvliegen. Ondertussen heeft deze luchtbrug al verschillende duizenden mensen naar Europa overgebracht. Ook ons land doet mee aan dit project, we hebben het gezien op het filmpje dat mijn uiteenzetting vooraf ging. Hier in ons land doen alle erkende christelijke kerken (de rooms-katholieke, de protestants-evangelische – en ik groet hier Geert Lorein -, de orthodoxe en de anglicaanse) én het jodendom en de islam aan dit project mee, door concreet mee in te staan voor overtocht, opvang en integratie van de betrokken vluchtelingen. Welnu, deze samenwerking is een rechtstreekse vrucht van deze samenkomst in de Geest van Assisi van Antwerpen 2014: nadien ontstond immers het samenwerkingsverband Together in Peace, met de uitdrukkelijke bedoeling niet alleen gezamenlijke teksten te publiceren, maar ook gezamenlijk actie te ondernemen.

Me dunkt dat dit project van de humanitaire corridors goed de niet-ideologische manier van werken van Sant'Egidio aangeeft: in de moeilijke en complexe wereld van vandaag blijven zoeken naar wegen om te humaniseren, daarover ook met de politieke verantwoordelijken van welke signatuur ook het gesprek aangaan, niet op een ideologische manier, maar op een pragmatische manier, ambitieus, creatief, innovatief; of zoals Martin Buber zei: “het onmogelijke verwachten, het mogelijke doen”.

Ik dank u voor uw aandacht.